

● **O OPAKOVANÍ VO VÝVINOVOM PROCESĚ.*** — Zákon negácie je najmenej rozpracovaným zákonom materialistickej dialektiky. Možno preto viacerí filozofi aj nefilozofi pochybujú o jeho objektívnej povahe (a tak vlastne o jeho existencii) a jednotlivé jeho aspekty sú predmetom živých diskusií. Až došiel za najplnšie objasnený úsek v pôsobení tohto zákona možno pokladať moment dialektickej negácie a proces druhej negácie, ktorá na *kvalitatívne* vyššom vývinovom štádiu opakuje niektoré črty východiskového stupňa. To znamená, že zákon negácie negácie sa skúmal v rozpätí najmenej troch vývinových etáp kvalitatívne odlišných.

Nová práca prof. B. M. Kedrova pristupuje k osvetleniu tohto zákona z iného hľadiska. Obracia pozornosť na také črty, ktoré môžeme pozorovať v hociktorom vývinovom štádiu a v ktorejkoľvek oblasti objektívnej skutočnosti. Obrazne povedané odhaľuje „všedné“ stránky v pôsobení zákona negácie negácie, tie procesy opakovania, ktoré môžeme denno-denne pozorovať. Pravda, fakty, ktoré sa v knihe uvádzajú, nie sú samy osebe ničím novoobjaveným, sú to všeobecne známe veci. Nové je vo výklade prof. Kedrova to, ako ukazuje ich súvislosť s pôsobením zákona negácie negácie a súčasne s pôsobením iných zákonov dialektiky. Kriticky rozoberá niektoré nesprávne názory na procesy opakovania v neživej i živej prírode, ako aj v spoločnosti a ľudskom myslení a presvedčivo ukazuje, ako metafyzické ponímanie týchto procesov vedie k metafyzickému nedialektickému chápaniu negácie.

Bohatý materiál, na ktorom autor demonštruje rozličnú povahu opakovacích procesov a ich súvislosť so zákonom negácie negácie dokazuje súčasne objektívnu povahu tohto zákona, jeho všeobecnú platnosť a ilustruje nie-

ktoré nové črty v jeho pôsobení. A predsa nie v tomto je ťažisko knihy. Hlavnú pozornosť prof. Kedrov venuje metodologickým záverom z poznanych čít v pôsobení zákona negácie negácie. Tieto závery sa týkajú tak prírodných ako aj spoločenských vied. Tak napr. keď autor dokázal, že opakovanie v podstate rovnakých javov na tom istom vývinovom stupni súvisí s pôsobením určitého objektívneho zákona, ukazuje, že zopakovanie vedeckého experimentu, ktorý pôsobenie tohto zákona odhaľuje a využíva, stáva sa kritériom správnosti vedeckého pokusu. Mimoriadny význam majú metodologické dôsledky preberaných aspektov zákona negácie negácie pre spoločenské vedy a najmä pre pedagogickú prax. Kritizuje buržoázne teórie, ktoré odmietajú pôsobenie všeobecných objektívnych zákonov v spoločnosti a absolutizujú individuálne odlišnosti historických udalostí. Pôsobenie zákona negácie negácie skúma vo vzťahu ku kategóriám logického a historického a z toho vyvodzuje významné metodologické závery pre logickú stavbu učebníc a pre postup pri osvojovaní si problematiky jednotlivých vedeckých disciplín.

Kniha prof. B. M. Kedrova nielenže osvetľuje nové stránky v pôsobení zákona negácie negácie, ale po prvý raz upozorňuje na zaujímavé a dôležité metodologické otázky, spojené s jeho pôsobením. Preto má čo povedať nielen špecialistom v oblasti zákona negácie negácie, ale aj tým, ktorí sa zaujímajú o metodologické a pedagogicko-vyučovacie otázky.

(ef)

● **K AKTUÁLNYM PROBLÉMOM FYZIKY.**

— Časopis *La Pensée*, júl-august 1961 prináša obsahlu štúdiu F. Lurçata o filozofických otázkach súčasnej fyziky pod názvom *Úvahy o elementárnych časticiach*. Sleduje vývin názorov na elementárne častice od 20. rokov nášho storočia až po najnovšie objavy v tejto oblasti. Vývoj týchto názorov odohráva

* B. M. Kedrov, *O povtoriajennosti v processe razvitaja*, Moskva, Gospolitizdat 1961, 146 strán, brož.

sa podľa autora hlavne v boji medzi klasickým racionalizmom, založeným na absolutizácii pojmov klasickej fyziky a pozitivismom. Väčšina vynikajúcich fyzikov (Planck, Einstein) na začiatku storočia zotrvala na ideových pozíciách klasickej fyziky, hoci ich objavy potvrdzovali pochybnosti o platnosti jej základných ideí. Od 30. rokov dostáva sa však do popredia pozitivistická koncepcia fyziky s indeterministickým výkladom prírodných javov. Jej hlavnými predstaviteľmi sú Bohr a Heisenberg. Zastávajú nevyhnutnosť používania základných pojmov klasickej fyziky aj pri výskume atómových javov, i keď treba mať stále na zreteli ich vymedzenú platnosť v tejto oblasti vzťahmi neurčitosti. Tvrdia dokonca, že nahradenie klasických pojmov vo fyzike nebude možné ani v budúcnosti.

Podľa Lurçata indeterministické výklady atómových javov sa zakladajú práve na tom, že klasickými pojmami (poloha, rýchlosť) sa opisujú javy (napr. pohyb elektrónu), ktoré sa nechovajú „klasicky“. Situácia sa formuluje tak, že nie je možné súčasne presne určiť polohu a impulz elektrónu. Z indeterminizmu potom vyplýva pravdepodobnostný výklad atómových javov a ten vedie logicky k negácii kategórie existencie, ako to robí Heisenberg, keď tvrdí, že elementárnym časticiam nemôžeme pripísať existenciu v demokritovskom zmysle, ale že tu môžeme hovoriť len „o možnosti existencie alebo o tendencii k existencii“. Z toho vyvodzuje Heisenberg záver, že „atómová fyzika odvrátila vedu od materialistickej tendencie, ktorú si osvojila v 19. storočí“.

Autor vyjadruje názor, že indeterminizmu sa možno vraj vyhnúť, keď sa namiesto klasických pojmov budú používať pojmy špecificky kvantové, napríklad vektor stavu a operátor.

V ďalšej časti sa autor zaoberá najnovšími objavmi v oblasti elementárnych častíc. Fyzici na začiatku storočia skúmali elementárne častice ako konečné a nemenné zložky hmoty. Pod tlakom faktov museli sa však vzdať týchto názorov. Elementárne častice sú podľa najnovších výskumov v ustavičnej premene. Pohyb prestáva byť atribútom hmoty a stáva sa spôsobom jej existencie. Markantne sa tu potvrdzuje dialektický svetonázor, a to práve v oblasti prírodných javov. Niektorí zástancovia subjektivisticky orientovanej dialektiky, napríklad Sartre, totiž tvrdia, že dialektika sa vzťahuje len na človeka ako spoločenský subjekt a nie na prírodu.

Stúdia F. Lurçata obsahuje zrejme prená-

hľené formulácie, zasahuje však do samotnej podstaty súčasnej vedecko-filozofickej problematiky. Klasická pojmová sústava dostala sa v súčasnej dobe úplne do rozporu s faktami. Nové objavy dokazujú, že nie je možné viac ignorovať kvalitatívne premeny elementárnych častíc. No klasická terminológia nie je uspôsobená a ani nie je možné ju uspôbiť na formuláciu zákonitostí týchto premien.

Autor, vychádzajúc z pokrokového odkazu známeho francúzskeho fyzika P. Langevina a marxistickej filozofie, naznačuje, že klasický racionalizmus bude nahradený racionalizmom moderným, dynamickým, dialektickým. Nedostatkom tohto nového racionalizmu je však okolnosť, že nemá ešte podrobne vypracovanú exaktnú metodológiu, pomocou ktorej by bolo možné hotové objavy a teórie nielen vykladať, ale predovšetkým zmocňovať sa nových faktov a exaktné formulovať ich zákonitosti. Práve tu vznikajú nedorozumenia. Keď Heisenberg hovorí, že moderná fyzika nie je materialistická, má na mysli materializmus klasický a nie materializmus taký, ako ho chápal Lenin. Vo fyzike bude tento leninský materializmus priamo upotrebitelný vtedy, keď sa bude presne definovať, čo je objektívna realita, nezávislá od vedomia a keď sa bude formulovať v matematicko-fyzikálnych termínoch. Inými slovami: treba vypracovať alternatívny pojem k základnému klasickému pojmu inertného telesa, ktorý by bol zakotvený v každodennej skúsenosti človeka a na ktorý by sa mohol vzťahovať aparát modernej matematiky a logiky; zahrnoval by zmeny nielen kvantitatívne, ale aj kvalitatívne.

J. P.

● POKROKOVÁ KNIHA AMERICKÉHO AUTORA O NEURÓZACH.* — Nemáme tu miesto pre podrobnejší rozbor tejto podnetnej, materialisticky fundovanej a v niektorých smeroch aj priekopníckej práce, a preto podáme len jej súhrnné zhodnotenie.

Predovšetkým musíme vysoko oceniť skutočnosť, že sa kniha zaoberá problematikou prakticky i teoreticky veľmi závažnou. Otázky ľudských vzťahov, duševného zdravia, príp. porúch vyššej nervovej činnosti, ďalej otázky formovania ľudského vedomia, osobnosti a množstvo iných otázok sa tu analyzuje serió-

* J. B. Furst, *Neurózy a spoločnosť*, Praha 1961, str. 320.